

**EVEN SAPIR;
MEIE NIRDAMIM**

Published @ 2017 Trieste Publishing Pty Ltd

ISBN 9780649524846

Even Sapir; Meie Nirdamim by Jacob Saphir Halevy

Except for use in any review, the reproduction or utilisation of this work in whole or in part in any form by any electronic, mechanical or other means, now known or hereafter invented, including xerography, photocopying and recording, or in any information storage or retrieval system, is forbidden without the permission of the publisher, Trieste Publishing Pty Ltd, PO Box 1576 Collingwood, Victoria 3066 Australia.

All rights reserved.

Edited by Trieste Publishing Pty Ltd.
Cover @ 2017

This book is sold subject to the condition that it shall not, by way of trade or otherwise, be lent, re-sold, hired out, or otherwise circulated without the publisher's prior consent in any form or binding or cover other than that in which it is published and without a similar condition including this condition being imposed on the subsequent purchaser.

www.triestepublishing.com

JACOB SAPHIR HALEVY

**EVEN SAPIR;
MEIE NIRDAMIM**

סביב. יחליפו הנסים פנים ואחור עד יגיעו להגמל הקרוב לעיר. פה יגדל האסון ויבל הדרך. כמעט לא עזר כח אחד המלחים הכושים לחפוש בחבל הנם להפכה. וכרגע הפכה הספינה פניה והיינו כגוללים לולא מיהרו הספינות אשר סביבותנו העומדות וצקו לעזרה להצילנו חתכו החבל והשליכו את האיל המענן ונצלנו. ולעה ערב ירדנו יבשת עדין לשלום.

תמו דברי חלק הראשון. בעזר נוצר נפש האדם אחרון וראשון.

ואם יתקבלו דברי אלה לפני אחב"י אוציא לאור בקרוב,
ברצות ה', גם חלק השני אשר נכבדות ידובר בו.

ידר שנת עיני ואפעח באני —
 תוך ים תשוקתך ואלה אזכרה
 לו אהיה יונק ואחה אומני
 אינק שרי יפיך צטאי אשברה
 לו אהיה שלח*^(*) ואתה ואני — *^(*) זלסן שלחך סרדס.
 נשב בעל גני יפריך אשברה
 לו אהיה רופח ואתה ניתני —
 תוך לבב טיננאיך בדמם אשברה
 לו אהיה אהל ואתה שוכני
 נהעלסה אהב בגיל נתאורה
 לו אהיה לשון ואתה טעני
 אשקוט יקוד השקך בטיד ואזכרה
 לו אהיה עבד ואתה רווני
 אשאף עבורתך דרוד לא אבחרה.

גם כי היה עומדי מן המיוכן סיפר של חיל והקעתי בו חובה היום
 נסיהי לתקוע גם בשופר שלהם וכן היא בכל חרץ המיוון באין להם
 שופרות של חיל אז כי לא ידעו לעשותו הם הוקעים בשופר גדול של
 יעל חרבו כשרי חיונה ומפולחל כאשר הוא בראש היעל וקולו גדול
 ומרעיד יוהר משל חיל.

כן עיר החומה שמה ושמונה רובנות עליו ערה ונהרסה והיא לעי
 מפלה. בהים רבים מליץ יושב ושאהו יוכת שעריה. בהוכס יושב נושל
 טורקי עם מעט אנשי חיל לקחת עם מן מעט סחרה והספינות העוברות
 על דרכה. מעט קאהווא ונחל מונגה המוצא מההרים (אשר על שמה
 נקרה קאהווא ונכא כי נלפנים אך מונגה ילאו) ומגדש העיר היא
 חרץ ילחה גם היום מלוחים ומחרתק יביאי מים לשמות. וסביב העיר
 מוכרה מלח שכל אדמה עפרה מנהקה ונח. גם חופרים יאורים סביב
 הים ותכנס בהם המים וכדורח עליהם השמש תיכש יתהי למלח. ועושים
 מהם ערמות ויעברו לספינות והיום להמושל

יום שני של ר"ה לעת ערב הצהילוני רב החובל לעלות בספינה
 כי הסערה קמה לדממה והתקופ להחלף ברוח לפוגיה. יום השבת
 בצוקר הננו אצל שער הים (באז אל מאלנדיב) בין רוכסי הרים מיוון
 ומשמאל ומוולינו רח מעבר נר בדרך עקלחון. פה ספינות רבות עומדות
 מלפות זה ימים מספר עד יבא בהם הרוח לפוגיה. יתנה בזה ועזרנו
 בשלום. פה מלאכה גדולה לתופשי גם ונושט להחליף הגם להפוך
 המושט נגד הסלעים יחיי הים וזיום ח' ד' השרי שנת כח"ר הננו על
 עראן.

ספינות קטנה כאלה לא יעמדו מרחוק הלאה במקום הספינות
 הגדולות וינחות הקטור אצל הנוול בכפר טחויחי וירחקו להכנס בין
 רוכסי ההרים והסלעים הגבוהים הנשועים בים ועוזרים עליהם סביב

מפני העניות ומיעוט חבנים ולבנים. גם יפה להם להחסות בחלה הזריפים מפני חום הגדול הנוצר ומלהט כאש להבה. גם המושלה לח הניחם לבנות בתי חומר לבנים ולבנים גבוהים מוחץ לעיר פן יבא נר ואויב להלחם בעיר וייהיה להם מקום להצטר ולעמוד על גגות הבתים להלחם עם שומרי החומה מנגד. בין חוגות החיזונות האלה היו רחובות מיוחדות גם להיהודים אחיות נחלתם מלפנים בתי קנים כאלה. רק הבני"הכג לבדה היה בנין לבנים ולבנים וכפה עליה. אחת היתה להם על ידי פעולת איש צדיק אשר הנגיד מארי אהרן עראקי הכהן ז"ל שהזכרתיו לטובה למעלה (בצנעא) שה' נכבד למלך תימן זה יותר מאלהים שנה וישב כמה שנים לשר וסופט בעיר הזאת תחת יד המלך והוא בנה הבני"הכג הזאת ויני אלו עומדת על תילה אך פנה זיוה הודה והדרה. אחת היא בנין בית חומה בכל עיר הפרזי הזאת.

אז היו פה כארבע מאות בתי אבות יהודים והיו עשירים סוחרים ואבנים מלאכה בהיות העיר הזאת רהיית ערי הנוסחור לכל מלכות תימן והים ומיבשה. וזה כמאה שנה היה דבר גדול בעיר (כאשר נמצא בחלה הארצית) וכמחצית אנשיה מתו בצנעא. אח"כ התעולל עליהם מושל העיר וצרף כל הרחובות שלהם. ורבים נרתו לערי ישראל אשר בהרים מאלף יומים שלשה ולא חזרו לשבט לשבה פה רק כמאה משפחות. וכן היו הלך וחסור עד לפני ז"ך שנים שנלחם מלך מצרים הצרעים פאשא בכל ערי החוף ובעיר הזאת והבקיעם אליו והרם חומת העיר לך הים והצריץ המצטר וכמה בתים והשגית סחר העיר והסבה לעיר חורבנה. וגם עיר הצרופים נשרף עם רחוב היהודים ונתלדלו מאד ויני אלו נעטו. רובם הלכו לגור לערי ההרים ולעיר עדאן ומיסקוט. ועד לפני י"ב שנה היו בה עוד כחמשים בתים. ואחרי לקחה ממלכת בריטאניה האדירה עיר עדאן ועשאה לעיר גדולה וסוחרת חפשיית ותפארת נהרו אליה כל הסוחרים והעשירים וכל גויי הארץ ולא נשאר עוד סחר וסחר מאומה בעיר הזאת. עדאן מיומן וחידודה משויאל נתחלחו מחורבנה של מוכה. וגם היהודים הנשארים הלכו להחסות בכל ממשלת בריטאניה בעיר עדאן. ועתה לא נשאר פה מוכה רק שמונה בתים של יהודים. ולא היינו היום עד"ה רק השעה גברים עם הנערים ולא היה לנו מנין להפלת בצבור בזה ראש השנה. ומלאכתם צרפים חורגים ועושי כירי מוצר מחיל האדמה הזאת הטובה לזה ויוצא לכל המדינות.

לטובתי ומנוחת ראש שנתי היה הרוח רדומית חזק לנגדינו ולא יכלו כן חרנם פרש גם והעמוד שם. עשיתי פה ר"ה בבית השו"ב מארי סאלס והוא צרף בכסף ועושה כורים גם רופא לגוים ובעל סגולות. מנהגם ופיוטיהם כמנהג כל התימן. גם אלנו מנחתי איזה פיוטים ושירים למארי סאלס אל שיצוי אשר למעלה העתקתי הרבה משיריו. ואקח גם אחד מהמה ואציגנו לפניך ואם חנך טועם שירי ערב יערב לך גם השיר הזה:

בזר.

הליכה לחודיה. — טובא והעוברת עליה.

גם הדרך הזו כבד ראית מראשית בואי. כליל ה' רכננו כל הלילה באישון חושך ואפלה בין הררי הול ועדבר הלאונות. ירדתי מהגמל להסך את רגלי והאורחה עוזוני וגם גיולי רדף אחריהם ואני לא ידעתי הנה אני בל והעייתי בשה אונד בדרך לא עברתי ואורח סלולה אין בין החוליה עד שמעתי מאחורי קול תורחה חמרת בזה אחרי והלכתי אחריהם עד אור הבוקר. שם בנתי דריפיים וישבים מחיל הפחה התוגרמי שומרי הדרך ואורו עיני לראות גם בעל הגמל עם משאי מנפה עלי. מפה חרץ נושבת תחת ממסלה הסולטאן יר"ה אשר במספט יעמיד חרץ ובמסרים עש"ק נפקחו עיני לראות שערי העיר חודיה ושומרי החומות. אור יקר שהיל עלי אחרי לא האמנתי לראות עוד חרץ החיים.

באתי לבית הסוחר הנוצרי תבאני סטופאן מיכאל אשר אספוני וגיולוני חסד. ושמחו לקראתי בכל לב אתר התעלמי מהם משעה ירחים לא שמעו ולא האמינו בחיי. השיבו לי בשמחה את הפקדון אשר הפקדתי חלש היבס סגורה בגדים ספרים ומנעיות. ויעזוני למהר ללכת לעדאן גטרס יסגד שער הים. כי עתה סוף העה (מוסיה) אשר עוד ספינה הולכות עדאנה. ובעבור זה החדש לא אוכל עוד ללכת. בן שלחו משרתם לדרוש והנה ספינה קטנה יוצאת הלילה לעדאן חבל שכרוה סומרי הודו ישמעאלים השבים מגירח מתאג מיכה ולא רצו לקבלני חתם עד שבהתחמנות רב בטרחת הסוחר הנוצרי וכפל שכר נתנו לי מקום בירכתי הספינה ועליתי אותי היום ובערב פרשה גם ועזבה החוף.

הרוח לא מילא אחרינו והתנהלנו לאט עד יום ד' ער"ה בבוקר באנו לעיר מוכא. שם עמדה. כי הרוח הסב מנוולנו ואין לעבור בניקוס נר חלל שער הים (באז חל מינדיב) אשר שם יתאחד ים הערב (האדום) עם ים הפרסי (הודי). ועתה סוף הזונו מרוח נפונית המנשבת אך בקץ. ירדתי העיר ודרשתי על בתי היהודים והביאוני (בשכרו) מחוק לעיר לבתי דריפיים קש וקנים. שם בית הש"ב מארי יוסף סאלס נ"י. לפנים היתה מוכא עיר גדולה בזהת ערי הממלכה שבארצות הקדם. מנדר חזק וחמומה גבוהית דלתים וברוח ובניני בתי העיר אבני גזית ולבנים תחתים שנים ושלישם ומגדלים מהודרים בניות לתלפיות על חוף הים. תוך החוונה נושצ השופטים השרים הסוחרים השולחנים ובתי אוררות והתנויות ובתי המסגד. גם בית הקברות בתוך בין בתי המסגד ליונים ומנצות לבנים משוח בשיד כוונה הישמאלים ומחוק לחוונה עיר הצריפיים רחובות יחילות בתים הרבה פרזות ישבו על פני השדה. הבתים וועשי עבות עליה קונים קשים וקנים מהם מרונעים ומהם עגולים והגנות משופעים וראשם קצר וחד וגם הוה מעשי ידי איוון חלר עם בתים ומדרים וכן הוא בכל ערי החוף. וזה מפני

עש"ק לעת ערב באתי עיר יאפיד בהרי חיונה עיר מגורי שלשים יום אחרי נגזלהי. ובישרוני כי אחרי הלכתי למוצא המים לא נשברו עוד כדיהם (ראו למעלה מעשה שהיה) האננס אמרתי כי היה גשם ונפתחו המעינות. והבטיחוני עוד שהגולן בעל המלון איננו נולדו (מלון שודרים) כי נגף הוא ואשתו וזנו והחפצים הנגזלו נמכרו בשוקים וינעט ויהם קנו יהודים לונעני בערי תאראז וביתוד התפלין הטובים וליזה ספרים וחומתי וישיבו לי. שמחתי עמהם בש"ק עד יום ד'. נבוקר השכם ירדתי עמהם לשוק הרביעי. משם שכרו לי חמור לרכיב בארץ המישור ובמקום שאין אנשים כי זכרתי וידעתי את התלחה אשר ונאלחתי בדרך הזה כנולח ואין יהודים באונע הדרך הזה לנוח שם עד עיר מאלככה. הדרך הזה כבר תארתיה יצירתייה לפניך אחי אשר לכך כלב הארי בכניסתי לארץ הזאת אשר באתי אליה אחרי חרדת פחדים כשלא שעות כלילה אשר ונאלחתי כולם ישנים בנתיהם חוך כיסהם ודפקנו על פתח בית איש ישר אשר הכירני ונאז והביאנו קורות ביתו. יהי וכירי ברוך.

עתה דניתי שינאלתי נאלפלה לאורה. פה תמשול ונאלכת אל ווקריימי אשר לנלך חסוד יחשב להם ומעמיד בנושפט ארלו. כן עוד פה מעט פרנסה ליהודים והרעב לא הכניד הכפו כבארץ העליונה גם נגף החלי רע רח"ל לא בזה בגזולם (כה לחי) והמוון עניים וננעל ינהרו הנה על פת לחם. לנותרת הלכתי לעיר האגארה הקרובה כשלא שעות וישתי פה עד יום א' והוחלתי נתן לעיר על אם הדרך אשר יעבור שם האיש החסוד והקצין ר' יהיא אל עוויסי אשר הכירני בתחלה נעברו אל שוק מאלככה כדרכו. לא הכירני עוד כי חשך ושחור הארי ונהפכתי לאיש יוני כוהם. בנה עמי ונחוני בדברים ערבים ולוגי לשבת פה עד מחר כי ישו משהק ויוליכני עמו לעירו ולביתו. יום ב' י"ג אלול נבחרים באתי עמו לביתו צעיר גירואח בהר גאפאן וקלה שונה חדשים אשר עזבתי. פה מאלתי מעט החפצים אשר השארתי לפליטה עם אשר קנו ומהק ומגזילתי. פה ידעתי כי עודני חי. נחתי ונפשתי עד יום ד' כ"ב אלול. קודם עלות השחר השכננו וסעדנו לבנינו די שבעה וירדנו באורחת יהודים וישנעאלים לשוק אל רצוע הוא השוק הראשון שפגשתי בו בראשית בניסתי לארץ הזאת. עתה בדרתי מהסרים רקדתי כונו איל ועל כל מורד אהלל יה אודו לה' כי טוב כל"ח שינאלתי לשלום. כהולך בחליל הלכתי לפני האורחה. התלפתי בוח ולבי שוח. הכני יוצא מאלפת חדרי חיון לראות עוד פני חלד. הכני יורד ויהרי חושך לאור באור חיי תבל.

כלילה הסוה בכלות רגל השוק שכר לי גמל ללכת חודידה עם האורחה הגדולה השנה מהשוק נושאת קאהורה בשמים ועלי סענעם ושאריו פרי הארץ ונאלכת מעשי תימן. החסר גמלתי האיש היקר הזה ר' יהיא אל עוויסי אמן צפי מלה להגידה ושפתי הקאורנה מלספרה. ונאלהו ה' כנדקו הנה שכרו אתו ופעולתו לפניו.

לעלות אליה לקנות דבר נוס. ופתחה לו הדלת והעלתהו לעליה ודלתה סגרה אחריהם וימצעתהו לעצירה ואם אין תכהו נפש. ונראהו כי אין מלט לו אחר שדרך להסיד גליו. ותראהו חדר בית הכסא והמחינה לי בחצר. וחרר הזה היה חלון קטן פתוח לחוץ וידחוק עליו והחלון נפל לארץ גבוה שלשה זבים ולא התנוק וקם וזרח. היה המחינה לו עד זוש והרא כי אין איש זרקה ונתחתו החוזה. והוא נוטט נשם וילך מעיר לעיר עד שיחל לעדן ומשם נסע לנדרה ובבל ומשם לירושלם ע"ק ח"ו. ושם נפתחו לי שערי חכמה הקבלה ביפעה טהרה וקדושה כגודע מפרשת גדולה וקדושה ותמידותו ואשר הופיע אור יקר בחזיונו על הזוהר וכתיב האר"י ז"ל וכונה התפלות אשר עד היום בק"ק בית אל ומנוחתו כבוד בירושלם.

ואחרי דרשתי וחקרתי על דרך היצאה לעדן ידעתי כי רבו השוללים והסודדים גם רוצחי נפש בדרך הזה עד בלהי אפשר לנאת לשלום מדרך הזאת. ועל כן יעצתי לשוֹב בדרך אשר באתי בה לחודיה ומשם דרך ים לעדן.

בשנת ק' שצרכים ר"ח אלול המנהג פה ננעה אשר הרב וצ"ד מסבבים על כל הבתי כנסיות בצוקר עת התפלה ובידם אגרת מוכחת מוסר ואזהרות והתעוררות ליומים הגוראים האלה וקוראים בו בכל הבתי כנסת לעורר העם לתשיבה (ובן בשנת הגדול להוריות ולהזהירם על דיני חוץ ומזה) גם אני סבבתי עימם (כי יקר בעיני המנהג היקר הזה) ולא יכולתי בצוקר לסבב על כל העשרים בתי כנסיות גם כי יאריכו בחפלת השנה מאז ערם עלות השחר עד שלוש היום וגמרנו במונה. לעת חפלת מוסף הגענו לזיהב"ג של הרב המקובל מארי יחיא כהן נ"י. שם בקשנו להתפלל להם מוסף כי הייתי נכון לנסוע מזה אחר השנה. גם אני נצטרך לבי כי הגעתי בחזרת הש"ץ להקפאה: ימי רצון שתעלנו בשמחה אחרנו ותטענו בגבולינו. נפתחו קירות לבני ולא יכולתי להתאפק מנבי ואקרא בכל כחי עד נסתם מולא שפתי. וכל העדה הק' בהמית ענת רוחם וצטרף לנס הורידו כנחל דמעה והיה לנו השנה ליום הכפורים.

יום ה' ב' אלול כשגש שעות אחרי הצרכה ולוית חן מהצ"ד ומיודעי ובראשם זה ידיד נפשי ולבני הרב הגדול חסיד ועניו מארי יחיא אל קארה נ"י ובניו היקרים ואיש החסד בעה"ב מארי אברהם זלית נ"י עד מחוץ לעיר ועצור קברות היהודים בקעה מלאה אבנים ליוצבות ואין עליהם ציונים ואותיות מפותחות. נפרדתי מהם מהיך דברי תורה ונשיקות אהבה ומעוה רחמים. על כן קראתי למוקום ההוא נחל דמעה" כי שם הוספנו לזכות. עזבהי עיר האבלה והשוממה חוץ בחברת איש מורה דרך ללכת ברגלי לאטי ומפני וכל חשקי אשר אספתי פה בדווי נפשי שלחתי לפני עם האורחה הסולכת במישור לחאראו. ואנכי לא יכולתי להתזיק בדרך והעצירתי מורה דרכי על דרך מושב יהודים לנען איכל להנפש בצהרים ולנוח בלילה בערי ישראל.

קם עלינו אדם... לכלותינו להפשיט עורינו ולגרם עצמותינו היבשות עננו חיינו עננו! קדם את שייך צעולמך וידעו כי יש אלהים בישראל". לקול הקורא הזה רחפו כל עצמותינו וסמרו שערה ראשינו. מזרמי מי דמעה רועזו עני הגן ומדמי לזבות השקו כל צמח וכל עשב. גם הנשים העומדות סביב בחלונות ועל הגגות שפכו דמעותיהן מים מפכות על הקירות סביב. דלף מי בה עין טורד בחיץ פוגת. ותעל שועתם אל האלהים. לקול שאונם נאספו גם גוים רבים ועמדו מרעיד משתומם עד קרוב לזהרים אשר הקדיח עליו השמש בחימו החזירו הס"ת לבית הכנסת והלכו לדרכם בשקט ותעניתם.

דמעה העשוקים והגאנקים לא נפלו ארצה אבל נאספו נצבו קמו כמו נד לפני חיינו הרחמן ית"ש. והשמים ההקדרו צעזים ונטר נתך ארצה ותהי גשם שוטף עד לא יכולנו לזאת מביה"ג אחר תפלה ערבית וכל הלילה ההוא. אז נתקדם שמו הגדול ית"ש והרבה מהגוים האמינו שהיהודים הורידו הוטר בועקם לה' ובאו לברך אותם. אחרי זאת ירד כמעט שער התבואות עד החלי שנעלי האוזרות הולילו ומתחזותיהם. אבל מתלה הכאליריע כדה מ"אד בין הגוים היה לתבערת אש להבה וגם בפנה עיר היהודים נגעה ויום אחד מתו כט"ו נפש. וזאת המתלה הפעם ראשונה באה במדינה ולא ידעו כמה להסגר (ואם ד' לא ישוור אך שוא השמירה בזה) ולאנכי אשר כבר ידעתי אתה ושתים רח"ל הורתי להם הזהירות והחיוסם והחוכך ביין שרף חזק עם חרדלועשב הפילין הנמלא פה והועיל ג"ה לחיה אנשים.

יראחי להתמהמה עוד פה גם כי קרבו ימי החורף ויעבור עת האניות ושנתי פני ללכת עדאנה לדרום ננעא. עד עדאן מהלך ט"ו יום ובכל הדרך ערי יהודים על פני כל המדינה לאלפים יוסף ה' עליהם (שני ימים מפנה נגבה עיר גדולה דומה (הדורה). בה כשלא מנחה בתי אבות ושתי בתי כנסיות גדולות. ראשי הק"ק ומארי אברהם אל קאפי ג"י ומארי אברהם אל נאדאף ג"י עוד שני ימים משם עיר דמחה כמחה בתי אבות ביה"ג אמת גדולה ומארי סאלס אל האראץ לראש. ק"ק פי ראה" (Ei Rada) כשלא מנחה בתי אבות וארבע בתי כנסיות ועליהם אלופים לראש הרב ומארי סאלס מנחה ג"י ומארי עוזן שלימאן ג"י. שני ימים למעלה מזו ק"ק שארעב (Schareb) העיר הזאת מלאה חכמים וסופרים יוחד מכל ארץ החיים ואנשים חריפים וזכי השכל וידם בכל. היא עיר מולדת הרב החסיד המקובל האלקי רבי שלום שארעבי ז"ל שהיה רב החסידים בק"ק בית אל צעה"ק ירושלים תוצב"א בזמן הגאון חי"דא ז"ל כאשר יספר בשה"ג. ובק"ק ננעא הכרתי מושפחתו אנשים חכמים וישרים וספרו לי סבת הליכתו לעה"ק. הוא היה נער יפה הוחר וירא ה' באומה ופרנסתו היה רובל בעיר ובכפרים בנשאים ודברים קטנים ככל נערי היהודים במדינה הזאת הפעם עבר פה ננעא בעיר הגוים עם מלחמה רכולתו על כהפו וראחיהו ישועאלית עשירה מאילי העיר מבין האשכנז והקרא אותו לעלות